

L'omissió dels clítics d'objecte i partitius en el català infantil: dades espontànies

Anna Gavarró, Meritxell Mata i Eulàlia Ribera
(Universitat Autònoma de Barcelona)

La recerca sobre el desenvolupament dels pronoms clítics en les gramàtiques infantils indicava fins fa poc una gran proporció d'omissions de clíctic d'objecte directe (Jakubowicz et al. 1996, Schaeffer 2000). En aquests treballs s'havien considerat les dades de dues llengües romàniques, el francès i l'italià. El treball de Wexler et al. (2004) demostra, però, que l'omissió dels clítics d'objecte directe no és homogènia en totes les llengües: mitjançant un experiment d'elicitació, es demostra que l'omissió és alta en català infantil, però pràcticament nul·la en castellà infantil. Les dades espontànies del castellà analitzades per Lyczkowski (1999) apunten en la mateixa direcció. L'objectiu d'aquest treball és de fer una anàlisi comparable de dades espontànies del català per contrastar amb els resultats experimentals de Wexler et al. (2004). D'altra banda, analitzem també les dades de producció i ommissió del clíctic partitiu *en*, per al qual no hi ha dades experimentals. Integrarem els nostres resultats en la proposta teòrica de Wexler (1998, 2000) i Wexler et al. (2004) per a l'omissió dels clítics.

L'article¹ procedeix en l'ordre següent. Primer descriurem breument la distribució dels clítics d'objecte directe i partitiu en català adult. A la segona part ens centrarem en les dades de l'adquisició: presentarem les dades experimentals del català infantil i les dades disponibles a la bibliografia sobre l'omissió de clítics d'objecte a partir de les dades espontànies tant del castellà com del francès. A la tercera part, presentarem les dades originals i l'anàlisi que en proposem dins el marc teòric indicat, un marc teòric en què l'omissió/producció de clíctic es deriva de la interacció de principis generals de

¹ Aquest treball ha estat presentat al 15è Col·loqui de Gramàtica Generativa, Barcelona, abril 2005; agraïm les suggerències que ens hi han fet. Anna Gavarró i Meritxell Mata agraeixen el suport del projecte BFF2003– 08364– C02–01 del Ministeri de Ciència i Tecnologia de l'Estat Espanyol.

les gramàtiques infantils i de les propietats específiques de les llengües que els infants estan adquirint.

1. Català adult

El català presenta un inventari molt ric de pronoms clítics, entre els quals hi ha els de complement directe definit *el*, *la*, *els* i *les*, i el clíctic partitiu *en*, que exemplifiquem a (1); el pronom *en* té altres funcions, com a pronom predicatiu (2a) o com a pronom de SP introduït per *de* (2b, c); aquí ens centrarem en els usos de complement directe dels dos tipus de pronom.

(1) a. He llegit el diari. L'he llegit.

b. Menjo taronges. En menjo.

(2) a. Que n'és, de ximple.

b. No parlaré de política. No en parlaré.

c. Vinc de París. En vinc.

Com ja ha estat assenyalat per als clítics pronominals romànics en general (Kayne 1975), els clítics del català han de ser adjacents al verb: precedeixen les formes finites i segueixen les formes no-finites (3). No poden aparèixer isoladament (4a), ni coordinar-se (4b), ni focalitzar-se (4c).

(3) a. La veig.

b. *Veig-la.

c. Puc recordar-la.

d. *Puc la recordar.

(4) a. – Què has vist? –*La

b. *Els i la recordo.

c. *LA recordo.

Remetem el lector per més detalls a la GCC (Bonet 2002 i Todolí 2002, d'on prové (2a)).

2. La gramàtica infantil i els clítics d'objecte

2.1. Els clítics en les dades espontànies del castellà infantil

L'adquisició dels pronoms que ens ocupen ha estat tractada, per al francès, per Hamann et al. (1994). Aquests autors analitzen el corpus de parla espontània d'un nen monolingüe francès, A, en el període de 2;0,2 a 2;9,30. L'objectiu del treball és comparar el desenvolupament de clítics versus SD plens i, d'entre els clítics, els de subjecte versus els d'objecte. Els seus resultats indiquen que els clítics de subjecte apareixen substancialment abans que els d'objecte i que la distinció entre clítics i SD plens es dona des de les primeres produccions: la posició del clític respecte el verb és diferent de la dels SDs i depèn de si el verb és finit o no, i la distribució dels clítics en el llenguatge infantil respecta aquestes restriccions (una constantació ja feta per Guasti 1993/4 per a l'italià).

L'emergència dels clítics d'objecte directe d'A s'indica a (5) – no sabem, però, a quina fase de desenvolupament del nen. Com és habitual, l'edat del nen s'indica en anys; mesos, dies.

- (5) Clítics d'objecte en el corpus d'A
primera ocurrencia	2;2,13
primer fitxer amb + de 3 ocurrences	2;9,2

De fet, (6) és l'únic exemple de clític que es troba als primers set fitxers del corpus i només a partir de l'edat de 2;6 hi ha un nombre considerable de clítics d'objecte.

- (6) Éteinds-le. (2;2,13)
apaga'l

L'aparició dels pronoms *en* i *y* és encara més tardana; a (7) n'apareixen els nombres absoluts.

(7) edat	<i>en</i>	<i>y</i>
2;6,16	0	1
2;9,2	1	0
2;9,30	4	13

És interessant d'assenyalar, especialment en relació amb la hipòtesi de Wexler (1998, 2000) a què donarem suport, que les dades d'A examinades per Hamann et al. es donen dins el període dels infinitius d'arrel. Ara bé, tot i que Hamann et al. (1994) atesten la producció tardana dels clítics d'objecte, no proporcionen informació sobre una dada rellevant per a la nostra anàlisi: fins a quin punt les produccions infantils s'addiuen amb la gramàtica adulta; és a dir, entre les produccions d'A hi ha frases amb omissió del clíctic d'objecte (i de *en i y*)? El nen produeix frases que en aquest aspecte divergeixin de la gramàtica adulta o no?

2.2. Els clítics d'objecte en les dades espontànies del castellà infantil

El castellà infantil és l'objecte del treball de Lyczkowski (1999), elaborat a partir de les dades disponibles a CHILDES de tres nens castellano-parlants, María, Juan i Koki, les produccions dels quals van recollir-se per períodes variables: de 1;08 a 3;11, de 2;04 a 4;11 i de 1;07 a 2;11 respectivament.

Presentem en primer lloc els resultats individuals dels tres nens, dividits per períodes d'edat. Incloem informació del percentatge i, en parèntesi, del nombre absolut d'ocorrences del tipus especificat.

Taula 1: Dades de María, recollides per Ornat

	clíctic	SD ple	doblament	omissió	altr errors
1;08-2;00	17.31% (7)	80.77% (42)	1.92% (1)		
2;02-2;06	33.84% (67)	60.10% (119)	1.52 (3)	1.01% (2)	3.54% (7)
2;08-3;01	37.96% (41)	58.33% (63)	0.93% (1)	1.85% (2)	0.93% (1)
3;06-3;11	35.84% (81)	58.41% (132)	2.65% (6)	1.33% (3)	1.77% (4)
total	33.90% (198)	60.96% (356)	1.88% (11)	1.20% (7)	2.05% (12)

Taula 2: Dades de Juan, recollides per Linaza

	clític	SD ple	doblament	omissió	altr err
2;04-2;05	4% (1)	64% (16)		4% (1)	28% (7)
2;08-2;10	10.53% (2)	68.42% (13)		10.53% (2)	10.53 (2)
3;05-3;06	34.62% (9)	53.85% (14)		3.85% (1)	7.69% (2)
3;09-4;11	47.52% (48)	43.56% (44)	1.98% (2)	3.96% (4)	2.97% (3)
Total	35.09% (60)	50.88% (87)	1.17% (2)	4.68% (8)	8.19 (14)

Taula 3: Dades de Koki, recollides per Montes

	clític	SD ple	doblament	omissió	altr errors
1;07-1;11	13.46% (7)	71.15% (37)	7.69% (4)	5.77% (3)	1.92% (1)
2;2-2;4	40.22% (37)	54.35% (50)	2.17% (2)		3.26% (3)
2;6-2;8	42.86% (24)	50% (28)	1.79% (1)		5.36% (3)
2;11	37.25% (38)	50.98% (52)	8.82% (9)	1.96% (2)	0.98% (1)
Total	35.10% (106)	55.30% (167)	5.30% (16)	1.66% (5)	2.65% (8)

La taula següent recull els resultats globals per a tots els nens i el període sencer:

Taula 4: Dades totals per a les dades espontànies del castellà

	clític	SD ple	doblament	omissió	altr errors
	34.44%	57.71%	2.74%	1.89%	3.22%
	(364)	(610)	(29)	(20)	(34)

Les dades individuals permeten de constatar que els clítics ja pareixen als primers fitxers examinats i que els nivells d'omissió de clític són en general molt baixos, com també indiquen els resultats globals.

2.3. Els clítics d'objecte directe en català infantil

El treball de Wexler et al. (2004) demostra que l'omissió de clític d'objecte directe no és general en les gramàtiques infantils, sinó que es confina a una subconjunt de llengües que comparteixen certes propietats, i no es fa extensiu a altres llengües com ara el castellà. Aquests resultats s'estableixen a partir d'una tasca d'elicitació de dades basada en el disseny experimental de Schaeffer (2000), en què s'eliciten clítics segons el procediment següent:

(8) Experimentador 1: –Aquí tenim la Caputxeta Vermella. El rei la troba i pensa: “Mira si va despentinada!”. I com que té una pinta, mira què fa.

Experimentador 2: –Ja sé què fa: renta la Caputxeta.

Experimentador 1: –No! Digues-l'hi tu: Què li fa el rei a la Caputxeta?

RESPOSTA ESPERADA: –La pentina.

El context en què l'infant produeix la seva frase no permet un SD ple: la resposta *Pentina la Caputxeta* fora infeliç, i de fet, com veurem, els resultats demostren que la gramàtica infantil opta rarament per aquesta possibilitat.

Els nens que van participar en l'experiment eren 31 nens catalano-parlants de la zona de Barcelona i 28 nens castellano-parlants de la zona de Madrid. Entre els catalano-parlants hi havia 8 nens de 1-2 anys, 11 de 3

anys, 12 de 4-5 anys; entre els castellano-parlants n'hi havia 8 de 2 anys, 10 de 3 anys i 10 de 4 anys. L'experiment va dur-se a terme sota dues condicions: en temps present i perfect. Com que els resultats per a les dues condicions són els mateixos (també d'acord amb proves estadístiques), reproduïm només els resultats per al present:

(9) Elicitació de clítics, present, català

edat	clític	omissió	SD ple
1/2	22.6%	74.2%	3.2%
3	68.2%	25%	6.8%
4	95.7%	4.2%	0

(10) Elicitació de clítics, present, castellà

edat	clític	omissió	SD ple
2	100%	0	0
3	97.5%	2.5%	0
4	100%	0	0

Els resultats d'aquest experiment pel que fa al castellà coincideixen amb els de Lyczkowski (1999) basats en les dades espontànies del castellà per una banda i, per l'altra banda, per al català amb els resultats del francès (dels estudis de Jakubowicz et al. 1996 i Schaeffer 2000). La qüestió que aborda l'anàlisi de Wexler (1998, 2000) i Wexler et al. (2004) és per quina raó les gramàtiques infantils es divideixen en dos grups: el de les que permeten l'omissió de clític i les que no la permeten. També tracta una qüestió relacionada: per què l'omissió no és obligatòria en el primer grup de llengües, sinó aparentment opcional?

A Wexler 1998 s'hi proposa, per a l'omissió opcional atestada en francès infantil, que els principis generals que expliquen els infinitius d'arrel (*root infinitives*) també poden explicar l'omissió dels clítics d'objecte. Concretament, la interacció del Principi de Comprovació Única (*Unique Checking Constraint*) (11) i del principi Minimitzeu Violacions (12) permetren de predir l'omissió de clític d'objecte donades certes propietats del francès. El Principi de Comprovació Única és un principi propi del llenguatge infantil

que fa a la comprovació de trets morfosintàctics per part d'un element determinat no pugui donar-se en més d'una categoria funcional:

(11) *Principi de Comprovació Única* (dels infants en l'estadi dels infinitius opcionals)

El tret D del SD no pot verificar més d'un tret d'una categoria funcional.

(12) *Minimitzeu Violacions*

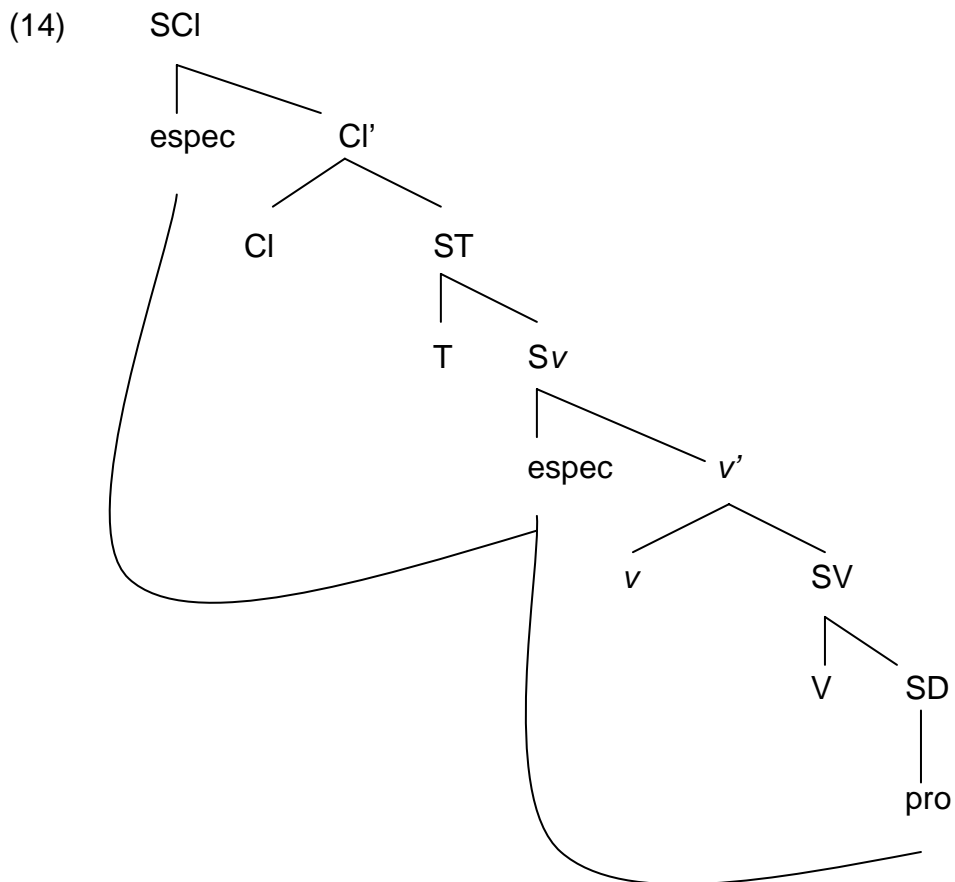
Donada una FL, escolliu una numeració la derivació de la qual violi tan poques propietats gramaticals com sigui possible. Si hi ha dues numeracions que impliquen totes dues el nombre mínim de violacions, les dues són possibles.

Suposem, per a una llengua com el francès, que el clíctic de complement directe ha de verificar dos trets morfosintàctics: un al Sintagma Clíctic, SCI (vg. Sportiche 1996) i un al Sintagma on es verifica la concordança d'objecte, SConcO a Wexler et al. (2004), Sv aquí. (Incorporem, per tant, la idea de Chomsky 1995 que la categoria funcional Conc és prescindible.) El complement directe ha de verificar sens dubte un tret D a SCI perquè altrament cap clíctic no podria aparèixer al nucli de SCI; també ha de verificar un tret a SConcO/Sv, com demostra la concordança de l'objecte clíctic amb el participi a les frases amb temps compostos del francès:

(13) Il a deux chemises et il les a *mises* dans le tiroir.

Ell té dues camises i ell les ha posades dins el calaix

El procés pot representar-se així:

En la gramàtica infantil, la verificació dels dos trets per part de l'objecte entra en contradicció amb el Principi de Comprovació Única quan aquest és operatiu (per tant, una derivació com l'adult a viola el UCC). Alternativament, una derivació és possible si el tret de SCI no es comprova perquè SCI no s'ha projectat; aleshores el UCC es respecta, però el viola el principi de projecció del SCI i el clític s'omet perquè no hi ha SCI on pugui inserir-se. Les dues derivacions violen un principi gramatical i, per Minimitzeu Violacions, són igualment bones o dolentes: es donen doncs les condicions perquè les dues derivacions siguin possibles. Com que la primera derivació inclou un clític d'objecte i la segona no presenta clític d'objecte, el resultat és que l'aparició del clític és opcional. (Estrictament, l'aparició del clític és opcional en aparença: en una derivació és obligatòria, en la segona no és possible.)

El català pot analitzar-se de la mateixa manera que el francès i l'italià: en totes aquestes llengües hi trobem concordança de participi, encara que en català sigui opcional:

(15) En Pere té dues camises i les ha guardat/guardades al calaix.

En conseqüència, en aquesta anàlisi, el fet que omisió de clíctic d'objecte en la gramàtica infantil i la concordança de participi coincideixin en una mateixa llengua no és un fet accidental. Esperem, a més, que a les llengües sense concordança de participi no hi hagi omisió de clíctic d'objecte en el llenguatge infantil: en una llengua sense concordança de participi l'objecte no ha de verificar cap tret morfosintàctic a SConcO/S_v, només n'ha de verificar un a SCI, amb la qual cosa la derivació adulta no entra en contradicció amb el Principi de Verificació Única. Aquesta predicció es verifica en el cas del castellà, com hem vist. Es verifica també en altres llengües com el romanès (Babyonysev & Marin 2004), el grec (Tsakali & Wexler 2004) i el serbo-croat (Ilic & Deen 2004).

3. Les dades espontànies del català infantil

Les dades analitzades són les de tres nens catalano-parlants, les transcripcions dels enregistraments dels quals es troben a la base de dades CHILDES (MacWhinney & Snow 1985). Hem analitzat tots els fitxers disponibles (encara que no tots els nens van ser enregistrats amb la mateixa regularitat) fins que els nens assoleixen un comportament lingüístic adult en el tema que ens ocupa, o fins que ja no hi ha més gravacions. Els detalls dels fitxers analitzats apareixen a la taula 5.

Taula 5: Fitxers analitzats

	Fitxers	# fitxers	edat	mlu
Gisela	08.00–08.19	20	1;10,7–4;2,3	1.18–3.53
Guillem	05.05, 05.09, 05.12, 05.14– 05.36, 05.38– 05.41, 05.43– 05.45	33	1;1,29–4;0	1.07–2.5
Pep	01.09–01.39	31	1;1,28–4;0	1.46–4.1

Atesa la variació individual en el desenvolupament lingüístic dels infants, analitzem les dades tenint present, més que l'edat, el grau de desenvolupament segons l'anomenat mlu (*mean length of utterance*, allargada mitjana de les expressions) calculat sobre les produccions totals dels fitxer estudiat.

La metodologia seguida ha consistit en identificar tots els casos d'aparició dels clítics d'objecte directe i partiu d'objecte i també tots els contextos en què apareixerien en català adult. Com és usual en els estudis de corpus, hem deixat de banda totes les repeticions immediates de les expressions dels adults per part dels nens, així com les expressions lexicalitzades; quan l'infant ha produït la mateixa seqüència repetidament i de forma contínua, només n'hem contabilitzat una ocurrencia. Encara que hem calculat separatament frases amb clíctic i frases amb dislocació i clíctic, per als objectius d'aquest article els hem contabilitzat junts (com a ocurrences de clíctic); hi ha, també, uns quants casos de doblament de clíctic, agramatical en català adult, que hem comptabilitzat com a producció de clíctic (ja que no es tracta d'una omisió).

A continuació presentem els resultats individuals dels tres nens. En primer lloc, anotem la primera ocurrencia del clíctic d'objecte directe i del clíctic *en* per a cada un d'ells i també el primer fitxer en què el clíctic en qüestió és indubtablement productiu perquè n'hi ha com a mínim tres ocurrences.

Taula 6: Primera ocurrencia dels clítics d'objecte directe

	fitxer	edat	mlu
Gisela	08.08	2;2,6	1.58
Guillem	05.14	1;8	1.46
Pep	01.13	1;5,29	1.4

Taula 7: Primer fitxer amb tres o més ocurrences del clíctic d'objecte directe

	fitxer	edat	mlu
Gisela	08.09	2;4,2	1.79
Guillem	05.17	1;11,13	1.86
Pep	01.22	2;3,10	2.83

Aquestes dades mostren com l'aparició del clíctic d'objecte directe no és tardana; si comparem els nostres resultats amb els del francès, veurem com l'edat en què apareix el primer clíctic d'objecte directe d'A coincideix amb la de la Gisela, que dels tres nens catalano-parlants és qui el produeix més tard; tots tres coincideixen, però, el produir el clíctic al voltant de l'mlu 1.5.

Taula 8: Primera ocurrencia del clíctic *en*

	fitxer	edat	mlu
Gisela	08.01	1;8,3	1.04
Guillem	05.27	2;6,10	1.85
Pep	01.17	1;10,6	1.54

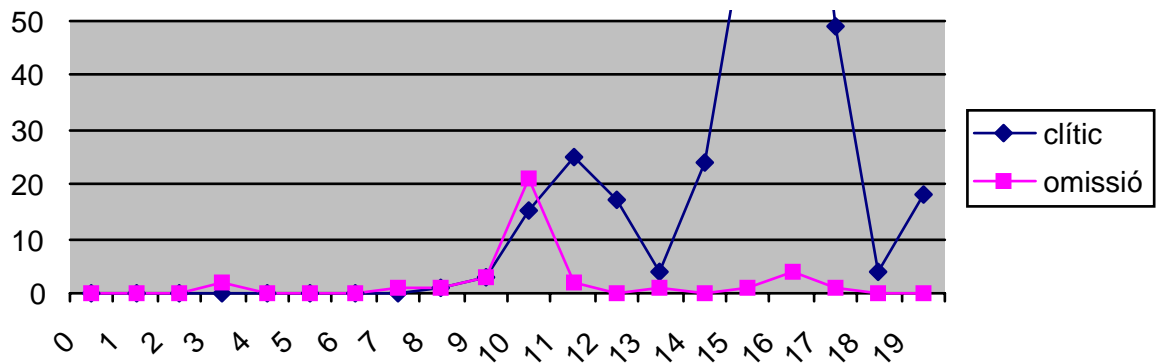
Taula 9: Primer fitxer amb tres o més ocurrences del clíctic *en*

	fitxer	edat	mlu
Gisela	08.10	2;8	2.83
Guillem	05.27	2;6,10	1.85
Pep	01.24	2;5,4	2.65

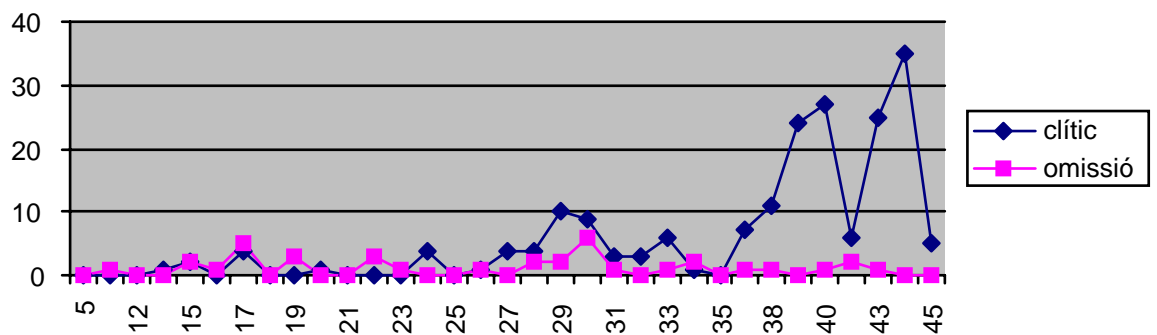
Per al clíctic *en* la primera producció varia més entre els nens, però es dona al voltant de la mateixa mitjana d'mlu: 1.5 (suposem que bastant abans que en el

nen francès A, que el produeix a l'edat de 2;9,2 – una diferència per a la qual no tenim cap explicació).

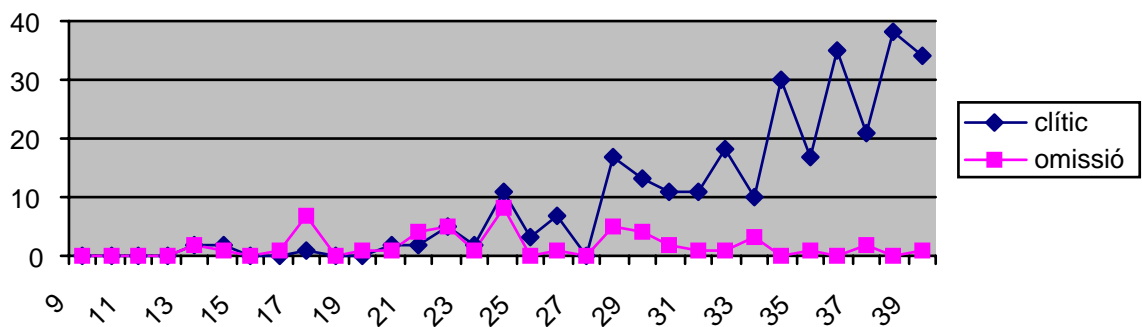
A continuació presentem els resultats de producció i omissió per a tots els fitxers de cadascun dels nens. A desgrat que, com veurem, l'omissió és comuna en el desenvolupament lingüístic dels nens catalano-parlants, no hem d'oblidar doncs que els clítics emergeixen molt aviat.

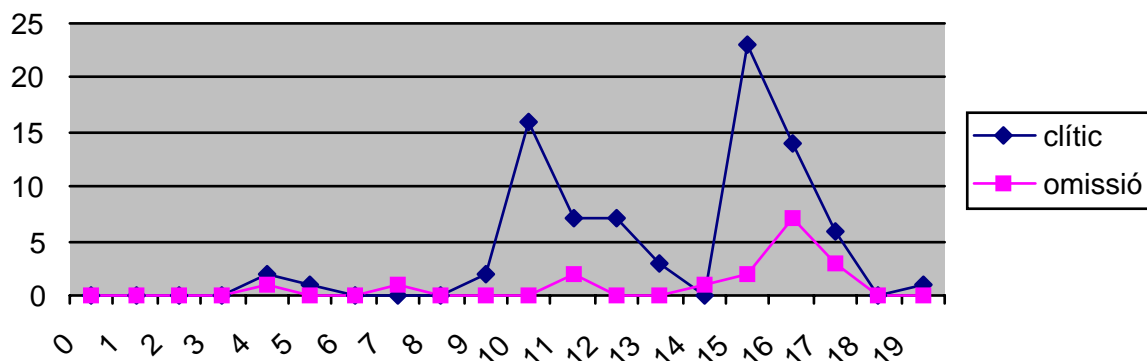
Gràfica 1: Producció i omissió dels clítics d'objecte directe, Gisela

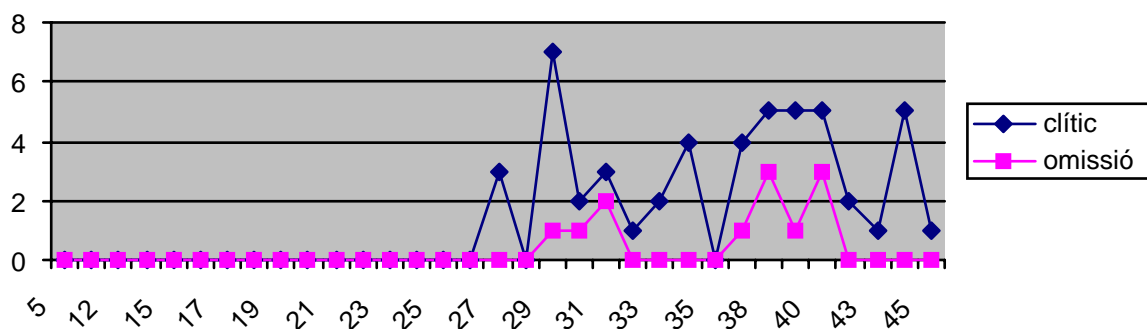
Gràfica 2: Producció i omissió dels clítics d'objecte directe, Guillem

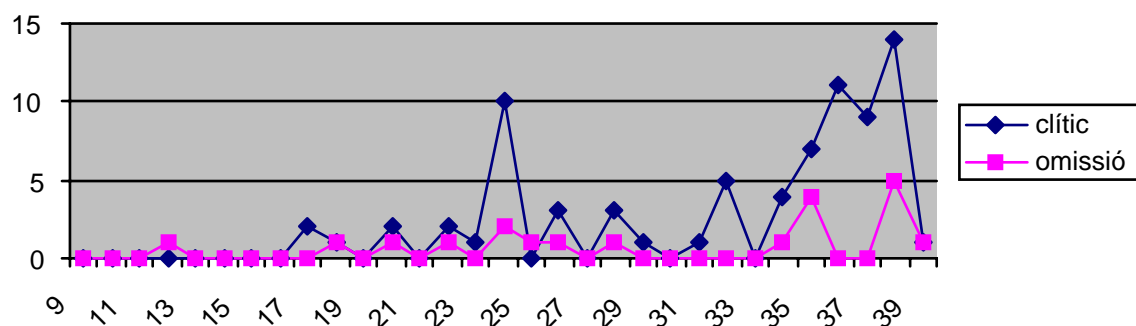
Gràfica 3: Producció i omissió dels clítics d'objecte directe, Pep

Gràfica 4: Producció i omissió del clíctic *en*, Gisela

Gràfica 5: Producció i omissió del clíctic *en*, Guillem

Gràfica 6: Producció i omissió del clíctic *en*, Pep

Per poder fer una comparació acurada dels tres nens que sigui sensible al grau de desenvolupament lingüístic individual, analitzem els resultats en franges d'mlu, la mesura de desenvolupament lingüístic escollida en aquest treball. Atès que els fitxers individuals a vegades presenten molt poques ocurrences de clíctic/omissió, especialment en els primers fitxers (per exemple, per al clíctic *en*, per al Guillem no trobem cap clíctic/omissió en els primers 17 fitxers i per a la Gisela en els primers 4), ajuntar diversos fitxers ens permet de tenir una visió més àmplia de l'evolució i poder calcular percentatges més representatius.² En primer lloc presentem els resultats per als clíctics d'objecte directe:

Taula 10: Resultats per nen i mlu, clíctic d'objecte directe

nen	mlu	clíctic	omissió
Gisela	<1.5	1	4
	<2.5	43	26
	<3	45	1
	<3.5	258	6
Guillem	<1.5	8	12
	<2	4	4
	<2.5	33	12
	<3	147	9
Pep	<1.5	4	4
	<2	3	12
	<3	28	15
	<3.5	52	12
	<4	110	5
	4+	94	3

² L'mlu dels fitxers va augmentant amb el desenvolupament lingüístic (i l'edat) dels nens, però donada la variabilitat dels fitxers (en allargada, etc.) la progressió no és perfecta i determinar franges d'mlu és de fet una operació complexa. Per explicitud, doncs, indiquem a quins fitxers es correspon cada franja i quina és la mitjana d'mlu per aquest període:

(i) Gisela: <1.5 fitxers 08.00–08.08 (mitjana mlu 1.28); <2.5 fitxers 08.09–08.11 (mitjana mlu 2.63); <3 fitxers 08.12–08.14 (mitjana mlu 2.76); <3.5 fitxers 08.15–08.19 (mitjana mlu 3.18)

(ii) Guillem: <1.5 fitxers 05.05–05.21 (mitjana mlu 1.4); <2 fitxers 05.22–05.25 (mitjana mlu 1.8); <2.5 fitxers 05.26–05.32 (mitjana mlu 2); <3 fitxers 05.33–05.45 (mitjana mlu 3)

(iii) Pep: <1.5 fitxers 01.09–01.16 (mitjana mlu 1.3); <2 fitxers 01.17–01.21 (mitjana mlu 1.7); <3 fitxers 01.22–01.27 (mitjana mlu 2.5); <3.5 fitxers 01.28–01.31 (mitjana mlu 3.1); >3.5 fitxers 01.32–01.39 (mitjana mlu 3.9)

Aquests resultats mostren clarament que hi ha un període d'omissió opcional que s'estén més enllà de les primeres produccions: s'acaba a l'mlu <3 per a la Gisela i per al Guillem i a l'mlu <3.5 per al Pep. Comparem aquests resultats amb els del clíctic *en*:

Taula 11: Resultats per nen i mlu, clíctic *en*

nen	mlu	clíctic	omissió
Gisela	<1.5	3	2
	<2.5	25	2
	<3	10	1
	<3.5	44	12
Guillem	<1.5	0	0
	<2	0	0
	<2.5	17	4
	<3	34	8
Pep	<1.5	0	1
	<2	5	2
	<3	17	5
	<3.5	5	1
	<4	27	4
	4+	24	6

Les dades per a *en* no difereixen gaire les les del clíctic d'objecte directe definit: en el cas de la Gisela, l'omissió és molt baixa a l'mlu <2.5 i el mateix passa amb el Pep a l'mlu <3.5. Ara bé, la diferència entre els dos clítics rau en la persistència de l'omissió d'*en* passat aquest punt: la Gisela continua ometent *en* a l'mlu <3.5, el Pep a mlu de >4, encara que en nivells relativament baixos. Considerem ara els tres nens junts per franges d'mlu:

Taula 12: Resultats globals, clítics d'objecte directe

mlu	clíctic	omissió	total prod/omiss
<1.5	13 (39.4%)	20 (60.6%)	33
<2	7 (30.4%)	16 (69.6%)	23
<2.5	76 (66.7%)	38 (33.3%)	114
<3	220 (89.8%)	25 (10.2%)	245
<3.5	310 (94.5%)	18 (5.5%)	328
>3.5	204 (96.2 %)	8 (3.8%)	212
Total	830 (87%)	125 (13%)	955

Taula 13: Resultats globals, clíctic *en*

mlu	clíctic	omissió	total prod/omiss
<1.5	3 (50%)	3 (50%)	6
<2	5 (71.4%)	2 (28.6%)	7
<2.5	42 (87.5%)	6 (12.5%)	48
<3	61 (83.3%)	14 (18.6%)	75
<3.5	49 (79%)	13 (21%)	62
>3.5	51 (83.6%)	10 (16.4%)	61
Total	211 (81.5%)	48 (18.5%)	259

Podem observar als resultats globals el final del període d'opcionalitat del clíctic d'objecte directe a l'mlu <3, coincidint amb l'edat de 3/4 anys en què les dades experimentals deixen de presentar omissions. Per al clíctic *en*, no hi ha dades experimentals per establir una comparació. Val a dir que el resultat global per a tot el període estudiat no és especialment informatiu, en la mesura que esborra l'existència de períodes amb omissió i períodes sense aquesta omissió (clarament per al clíctic d'objecte directe).

Comparem els nostres resultats amb els de Lyczkowski (1999). Hi ha una diferència subsanable entre els seus resultats i els nostres: ell inclou la producció de SD plens en els seus resultats, mentre que nosaltres ens centrem en les posicions pròpies dels clítics (és a dir, en els contextos potencials dels clítics). Per tant, per comparar els dos conjunts de dades, sembla apropiat comptar els percentatges de presència/omissió de clíctic deixant de banda els SD plens.

Aleshores, en els resultats de Lyczkowski (1999), el nombre total de frases considerades és de 447, que es divideixen en frases amb clíctic (364), frases amb doblament de clíctic (29), frases amb omissió de clíctic (20) i frases amb altres errors (34); tant les frases amb clíctic com les frases amb doblament presenten un clíctic i no una omissió, i en conseqüència podem comptabilitzar-les juntes. Els resultats per a tot el període estudiat, per a tots els nens, és el de (16):

(16) Resultats de les dades del castellà

clític	omissió	altres err.	total
393	20	34	447
87.9%	4.47%	7.6%	

Aquestes xifres globals reflecteixen bastant allò que s'esdevé en els casos individuals: l'omissió és pràcticament negligible en les produccions dels nens castellano-parlants. A diferència d'allò que s'esdevé en el cas del català, les dades globals són representatives per a tot el període de desenvolupament: en català l'omissió global és baixa perquè en les fases més avançades, sense ommissió, la producció és molt més alta en xifres absolutes i, en conseqüència, emmascara els percentatges anteriors d'omissió.

L'únic cas d'un nen castellano-parlant amb nivells d'omissió relativament alts és el de Juan, que omet el mateix nombre de clítics que produeix al períodes d'edat de 2;4–2;5 i 2;8–2;10 (vegeu la taula 2). Concretament, en aquests fixers omet un clític i en produeix un, unes xifres absolutes massa baixes, probablement, per extreure'n conseqüències. D'altra banda, Lyczkowski (1999) assenyala que el desenvolupament lingüístic d'aquest nen és més lent que els dels altres que estudia i és probable que l'mlu dels fixers amb ommissió sigui relativament baix, per sota de 2, cas en el qual l'omissió del clític no fora sorprenent. Babyonyshev i Marin (2005) quantifiquen l'omissió de clític en nens romanesos quan el seu mlu és baix (bàsicament en les produccions la mitjana de les quals és menor de dues paraules) i consideren que aquest tipus d'omissió ha d'atribuir-se a factors independents: en aquesta fase, els nens tenen limitacions de producció que fan que no siguin capaços de fer seqüències de l'allargada necessària per encabir-hi un clític. Aquesta és l'explicació que adoptem, doncs, per a les primeres produccions de Juan.

Per a l'alternança entre ommissió i producció de clític d'objecte directe en català podem donar la mateixa explicació que en el cas de les dades experimentals de Wexler et al. (2004): ommissió i producció són el resultat de la interacció entre el Principi de Verificació Única i Minimitzeu Violacions en una llengua en què la cliticització d'objecte directe implica dues verificacions de trets morfosintàctics, perquè és una llengua amb concordança de participi. Els resultats del castellà, d'altra banda, ja van ser considerats coherents amb

aquests principis per a una llengua en què la cliticització d'objecte directe no implica una doble verificació, a Lyczkowski (1999).

Per tant, el desenvolupament dels clítics d'objecte directe definit satisfan les expectatives de la hipòtesi adoptada i no trobem discrepàncies entre les dades experimentals i les dades espontànies. Què passa, però, en el cas del clíctic partitiu *en*? Podem atribuir la seva opcionalitat a la mateixa causa que l'opcionalitat del clíctic de complement directe definit? Perquè la resposta pugui ser afirmativa, cal que la derivació del clíctic *en* involucri la verificació de dos trets morfosintàctics. Hi ha, efectivament, un argument per defensar que *en* ha de verificar dos trets: la concordança de participi és possible amb *en* (encara que més marginal que amb el clíctic d'objecte directe):

(17) De pel·lícules de Fassbinder, n'he vist/vistes moltes.

No hi ha, pel que nosaltres sabem, cap estudi de la concordança de participi amb *en* per al català adult. La possibilitat de concordança de participi implica que la cliticització amb *en* comporta la comprovació de trets morfosintàctics a Sv i SCI; aleshores la predicció de la hipòtesi és que hi ha aparent opcionalitat en les produccions infantils.

Els resultats indiquen també que l'omissió d'*en* es manté més enllà del període dels infinitius opcionals, és a dir més enllà del període en què el Principi de Verificació Única és operatiu. Per donar compte d'aquest fet, hauríem d'apel·lar a algun mecanisme addicional, relacionat potser amb la complexitat de la seva distribució o a la seva estructura morfològica (vg. Bonet 1995). Abordarem aquesta qüestió en la nostra recerca futura.

Referències

- Babyonyshev, M. i S. Marin (2004) Article presentat a Boston University Conference on Language Development, novembre 2004.
- Babyonyshev, M. i S. Marin (2005) 'Acquisition of pronominal clitics in Romanian'. Sotmès a *Catalan Journal of Linguistics*.
- Bonet, E. (1995) 'Feature structure of Romance clitics'. *Natural Language and Linguistic Theory* 13(4): 607–647.
- Bonet, E. (2002) 'Cliticització'. Dins Solà, J. et al (eds.) *Gramàtica del Català Contemporani*, volum 1, Empúries, Barcelona.
- Chomsky, N. (1995) 'Categories and transformations'. A *The Minimalist Program*, The MIT Press, Cambridge, Mass.
- Guasti, M. T. (1993/94) 'Verb syntax in Italian child grammar: finite and non-finite verbs'. *Language Acquisition* 3, 1–40.
- Hamann, C., L. Rizzi & U. Frauenfelder (1994) 'On the Acquisition of the pronominal system in French', *GenGenP* 1994: 91–103.
- Ilic, T. & K. U. Deen (2004) 'Object raising and cliticization in Serbo-Croatian child language'. In van Kampen, J. & S. Baauw (eds.) *Proceedings of GALA 2003*, LOT, Utrecht.
- Jakubowicz, C., N. Müller, O.-K. Kang, B. Riemer & C. Rigaut (1996) 'On the acquisition of the pronominal system in French and German'. *BUCLD 20*, Cascadilla Press, Somerville, 374–385.
- Kayne, R. (1975) *French Syntax*. The MIT Press, Cambridge, Mass.
- Lyczkowski, D. (1999) *Adquiéretelo: On the Acquisition of Pronominal Object Clitics in Spanish*. BA thesis, Harvard College.
- MacWhinney, B. & C. Snow (1985) 'The Child Language Data Exchange System'. *Journal of Child Language* 12.
- Schaeffer, J. (2000) *The Acquisition of Direct Object Scrambling and Clitic Placement*. John Benjamins, Amsterdam/Filadèlfia.
- Sportiche, D. (1996) 'Clitic constructions'. Dins Rooryck, J. & L. Zaring (eds.) *Phrase Structure and the Lexicon*. Kluwer, Dordrecht.
- Todolí, J. (2002) 'Els pronoms'. Dins Solà, J. et al. *Gramàtica del Català Contemporani*, volum 2, Empúries, Barcelona.

- Tsakali, V. & K. Wexler (2004) 'Why children omit clitics in some languages, but not in others: new evidence from Greek'. In van Kampen, J. & S. Baauw (eds.) *Proceedings of GALA 2003*, LOT, Utrecht.
- Wexler, K. (1998) 'Very early parameter setting and the Unique Checking Constraint: A new explanation of the optional infinitive stage'. *Lingua* 106, 23–79.
- Wexler, K. (2000) 'The Unique Checking Constraint as the explanation of clitic omission in SLI and normal development', in Jakubowicz, C., L. Nash & K. Wexler (eds.) *Essays on Syntax, Morphology and Phonology in SLI*, The MIT Press, Cambridge, MA.
- Wexler, K., A. Gavarró & V. Torrens (2004) 'Feature checking and object clitic omission in child Catalan', in Bok-Bennema, R., B. Hollebrandse, B. Kampers-Mahne & P. Sleeman (eds.) *Romance Languages and Linguistic Theory 2002*, John Benjamins, Amsterdam/Filadèlfia.

Departament de Filologia Catalana
Universitat Autònoma de Barcelona
08193 Bellaterra

anna.gavarró@uab.es

meritxell.mata@uab.es

erla6@tiscali.es